

ואומר לנפש אדם אל תבטחי בעושה משפט זה כי לב' סיבות לא יפטר בטענה זו, האחד כי כאן פירש בפירוש שיתחייבו השומרים וכל תנאי שבשמירה קיים... והטעם כי כל תנאי שבממון קיים והוא הדין שיכול להתנות המפקיד על השומר שיתחייב הגם שהוא בבעלים ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה... ב' יש לך לדעת כי שופטי ארץ לא ישפטו כל החיובים אלא מעט מהרבה וכל המשפטים השופט כל הארץ ישפוט בצדק ומי יאמר כי הפושע בנכסי רעהו והוא בבעלים שלא ישפטהו השופט כמו שהוא שופט, כמה וכמה שפטורין בדיני אדם וחייבים בדיני שמים...

טל תורה מסכת בבא מציעא דף צז עמוד א

נימא לי' אשקא מיא. ע' באוה"ח עה"ת בפ' משפטים שכ' דשאלה בבעלים חייב בדיני שמים יעו"ש. וצ"ע דא"כ האידך קיהיב רבא עצה לעשות כן לכתחלה.

בבא מציעא דף צז עמוד א: אמר רבא: האי מאן דבעי למישאל מידי מחבריה וליפטר, נימא ליה: אשקיין מיא, דהוי שאילה בבעלים. ואולי כוונת האוה"ח בנאבד בפשיעה אבל באונס פטור אף לצי"ש והכא לפטור מאונס קאמר רבא ועכ"ז הדבר חידוש לא נזכר בפוסקים.

דרכי חושן שומרים סימן שמ"ז משנת החושן ס"ק'

פטור נראה פשוט שפטור בעליו עמו הוא אף מדיני שמים ושאינו ענין למה שכתב אור החיים הקדוש בפרשת משפטים... מדוע כל כך פשוט? ומה כוונתו בביאור דברי האור החיים?

פרדס יוסף שמות פרק כב פסוק יד (פרשת משפטים)

ואולי כוונת אור החיים בפשיעה אבל נאבד באונס פטור אף לצאת ידי שמים.

לחם משנה הלכות שאלה ופקדון פרק ד הלכה ח

וי"ל דכאן כשהיא סבורה שהיא של בנה לא פשעה כלל ולא עבדה איסורא שהיתה סבורה שהיה צריך לבנה להוצאה לכך לא קברתם וכדכתבו המפרשים שם אבל התם אף על גב דהיה סבור שהיא של אשתו ופשעה בבעלים פטור מ"מ איסורא עבד לפשוע בממון שאינו שלו אף על גב דפטרנה תורה. האם נוכל לדייק מדבריו לגבי חיוב בדיני שמים?

רש"י הירש שמות פרק כב פסוק יג (פרשת משפטים) – דיני שומרים

כל הנזקים, שעליהם מדובר כאן, אינם תוצאות של מעשי חבלה, אלא הם "גרמא" בלבד, ומן התורה גרמא בנזקין פטור... שבדיני ארבעה השומרים קבעה התורה את מושג ההתחייבות המוגברת, שכל אדם המתקשר עם חברו ביחסי שמירה מקבל על עצמו מסתמא. הן אין אדם נעשה שומר אלא מתוך רצונו החופשי... והנה אמרה התורה, שאדם שהעמיד את גופו לרשות חברו, ואחר כך גם מסר לידו חפץ לשמירה, - מסתמא לא הטיל עליו אחריות יותר גדולה ביחס לחפץ, ממה שהשומר קיבל על עצמו ביחס אל גופו של המפקיד. למשל: מן הדין אין המעביד חייב לשלם פיצויים לעובד שנפגע בגופו בשעת עבודתו. מכאן שאם קיבל המעביד לידו חפץ לשמירה - מיד אדם העובד אצלו, הרי שמסתמא לא קיבל על עצמו אחריות יותר גדולה עבור החפץ הזה. אדרבה, אחריות רחבה יותר צריך שתיקבע במפורש בשעת מסירת הפקדון. האם נוכל להסיק מכאן שבבעליו עימו יתחייב לשלם לצאת יד"ש מכח דין "גרמא בנזיקין"?

שלמי תורה (הרב שלמה אישון, ח"א עמ' 290) – על דברי הרש"י הירש הנ"ל

אכן הפטור הוא רק מחיוב בידי אדם המושתת על התחייבותו של השומר אך דיני נזיקין אשר מטבע הדברים אינם מושתתים על התחייבות מוקדמת של המזיק אלא על עיקר הדין יחולו גם כאשר בעליו עמו ולכן יש מקום לחייב בדיני שמים את השומר גם כאשר בעליו עמו כדין מזיק בגרמא הפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים.

האם תוכל להציע סברא שונה? האם לשיטה זו שומר חינוס יתחייב "גרמא" בדיני שמים גם על אבידה?

פתחי חושן חלק ד (שכירות) – הערות פרק ז – שכירות פועלים הערה (עב) – שכירות פועל והפועל נפגע בעבודתו

(עב) כתב במשפט שלום (סימן קעו) שאף לדעת הפוטרים את המשלח, היינו בדיני אדם, אבל מדיני שמים חייב לשלם מה שגרם לחבירו רעה והיזק, ובפרט כשנתפס בתפיסה ושביה. והביא מדברי מהרי"ו בתשובה (סימן קכה) במי ששלח שליח בשכר ונהרג בדרך, דאע"פ שלא פשע המשלח, כל שנגרם תקלה לחבירו על ידו, צריך כפרה, וממילא חייב לשלם מדיני שמים (מסתבר דהיינו ליורשיו, דומיא דכופר שהוא משום כפרה ומשלם ליורשיו, ועי' לעיל (הערה עא) מתשובת הרשד"ם), וכמו שאמרו בגרמא בניזקין שפטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים. והביא המהרש"ם דברי המאירי (בפרק הכונס) שהחייב לצאת ידי שמים פסול לעדות עד שיעשה תשובה דנקרא רשע, ואף על פי שכתב הש"ך (סימן פח ס"ק לו) באיני יודע אם נתחייבתי דקיי"ל שחייב לצי"ש, שאינו אלא מדת חסידות, נראה שבנ"ד חייב מדינא לצי"ש, ואין לחלק בין נהרג לבין הפסד ממון (וציין שם לכמה מקומות שדנו הפוסקים בדין כפיה על לפנים משורת הדין), ועכ"פ בנ"ד, ובפרט אם היה בסיבת המשלח או סחורתו העלה המהרש"ם שיש לב"ד להשתדל לפשר ביניהם, עיין שם. ובשו"ת גור ארי' יהודא (חו"מ סימן יח) כתב שאם הזהירו המשלח שלא ילך בדרך פלוני שהוא מסוכן, ושינה השליח מדבריו, וכיוצא בזה, שאין המשלח חייב לקבל עליו תשובה, דהוי כמת מיתת עצמו באמצע שליחותו שפשוט שהוא פטור, ולפי"ז נראה דה"ה שאין עליו חיוב תשלומין מדיני שמים, ועי' פת"ח (ח"ו) דיני נזיקין (פרק ב סעיף יז ובהערות שם).

אם ננקוט שבעה"ב חייב בדיני שמים בנזק שאריע לפועל – האם נוכל להשליך מכאן לדיני בעליו עמו ?

חבל נחלתו כ"ז סימן נ' עמ' 243

ניגש אלי אדם ושאל אשתו נסעה עם חברה ברכב של אשתו ובקשה מן החברה לנהוג כי היא אינה אוהבת לנהוג חברתה הנהגת עשתה עבירת תנועה וקיבלה קנס מי מהן צריכה לשלמו והשבתי שבעלת הרכב אשתו צריכה לשלם מדין בעליו עמו והנהגת בפועל היא כשכיר להסיע את בעלת הרכב ופטורה אף על פשיעה אשר גרמה להתחייב בקנס ולפנים משורת הדין הן יכולות להשתתף בקנס.

הערת הרה"ג יעקב אריאל רב העיר רמת גן לשעבר אתם מתייחסים לקנס כתקלה לחפצא של הרכב שחל עליו דין שואל שבעליו עמו אך באמת הרכב לא נפגע כלל הקנס לא חל על הרכב אלא על הגברא הנהג שעבר עבירה אלא שהכתובת אליה נשלח הרפורט (=דו"ח עבירת תנועה) היא עפ"י מספר הרכב וכתובת בעליו לכן נראה לי שהנהג חייב לשלם את הקנס

הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים" ת"ו כל זה אינו לעניין הרכב לא ניזוק אלא הנוהג נקנס על שנסע במקום האסור ועליו לשלם. תשובת המחבר איני רואה זאת כקנס פרטי לנהג אלא בנהיגה שלא כראוי כגון ששאל בבעלים להוליך בבקעה והוליך בהר ועל כן אף על כך פטור השואל משום שמירה

מורה לנהיגה השאיר את תלמידו לבד ברכב ויצא לקנות בקבוקי שתיה עבורו ועבור התלמיד. ועל פי בקשת התלמיד, הרשה לו המורה להחנות בהעדרו את הרכב בחניון הסמוך. והנה כשניסה התלמיד להחנות את הרכב, הוא פגע בגלל חוסר ניסיונו במכונית שחנתה בסמוך, וגרם לה נזק בסך אלף ₪, וכן גרם נזק בסך חמש מאות ₪ לרכבו של המורה.

כעת המורה תובע מהתלמיד שישלם את הנזקים שגרם לשתי הרכבים, ואילו התלמיד טוען, שהוא פטור מכל תשלום, מאחר והיה במצב של "בעליו עמו", והתורה פטרה אפילו שואל באופן הזה.

מה הדין?

תשובה

- א. התלמיד חייב לשלם אלף ₪ עבור תיקון הרכב שבו פגע.1
- ב. התלמיד פטור אפילו בדיני שמים מלשלם חמש מאות ₪ עבור הנזק שגרם לרכבו של המורה.2
- ג. המורה חייב בדיני שמים עבור תיקון הנזק שנגרם לרכב שנפגע ע"י רכבו. לפיכך אם התלמיד לא ישלם לניזק את נזקו, עליו לדעת שבדיני שמים הוא מחויב לשלם לניזק את נזקו.3

מקורות

1. כל אדם שאין לו רישיון מוסמך מהרשויות הממונות על כך, דהיינו רישיון שמקבלים רק לאחר שנבחנים על הנהיגה ומצליחים במבחן - נחשב עדיין שאינו ראוי לנהוג ברכב. לכן ללא אישור כזה - אסור לנהוג ברכב מבלי פיקוח צמוד של מורה נהיגה שמוסמך לכך, ויושב לידו. לפיכך בנידון השאלה, נחשב התלמיד כאדם המזיק שפשע בכך שנהג ברכב מבלי שידע לנהוג בו כראוי. ולכן לא חל עליו הפטור של "בעליו עמו" שנאמר בהלכות שומרים בלבד, ולא בהלכות אדם המזיק כמבואר במשנה למלך (פ' כא מאישות, הל' ט) וע"ש.